

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Nikol Kornoušková

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**System péče o dysfunkční rodiny v Pardubickém kraji
Nikol Kornoušková**

**Bakalářská práce
2009**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikol KORNOUŠKOVÁ**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**

Název tématu: **Systém péče o dysfunkční rodiny v Pardubickém kraji**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Teoretická část:

Stručný úvod do problematiky, základní pojmy

Klasifikace poruch rodiny (funkční, problémová, dysfunkční, afunkční)

Nástroje určené rodinám, ve kterých byla zjištěna dysfunkce (jako součást rodinné politiky ČR – institucionální, legislativní podpora atd.) .

Praktická část:

První část: statistické zpracování informací o dysfunkčních rodinách v Pardubickém kraji.

- Zjištění informací o situaci dysfunkčních rodin a jejich dětech (např. počty odebraných dětí z rodiny , nařízení ústavní péče, návrat dětí do rodin, děti v NRP, týrání, zanedbávání, výchovná opatření v rodinách (dohled) apod. , srovnání zpětně za pět let ve vybraných lokalitách Pardubického kraje

Druhá část: popis a analýza systému podpůrných služeb pro dysfunkční rodiny (sociálně-právní, pedagogické, psychologické atd.) a jejich dostupnost pro rodiny v Pardubickém kraji ve vybraných lokalitách

(výzkumný projekt ve spolupráci s občanským sdružením Amalthea)

Výstupem druhé části výzkumu bude přehled skutečně dostupných nástrojů pro dysfunkční rodiny v jednotlivých lokalitách, který může být považován za podklad pro návrh nové koncepce podpory dysfunkčních rodin v kraji – vytyčení kladů a záporů stávajícího systému a perspektivy systému podpůrných služeb v Pardubickém kraji.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Dunovský, J. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě Praha : Grada Publishing, 1995.

Bentovim, A. Týrání a sexuální zneužívání v rodinách Praha : Grada Publishing, 1998

Pothe, P. Dítě v ohrožení Praha : G plus G, 1999

Špeciánová, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha : Linde Praha, 2003

Možný, I. Sociologie rodiny Praha : Sociologické nakladatelství(Slon), 2002.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče a osvojení, o zařízení pro výkon pěstounské péče)

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů (upravuje všechny formy NRP)

Národní koncepce rodinné politiky (zdroj mpsv.cz)

Národní zpráva o rodině (zdroj mpsv.cz)

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Adriana Sychrová

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 31. 03. 2009

Nikol Kornoušková

Anotace

Cílem bakalářské práce je zmapování aktivit na podporu dysfunkčních rodin v Pardubickém regionu.

Teoretická část práce vymezuje problematiku funkčnosti rodiny, zahrnuje vlivy, které na fungování rodiny působí a zaměřuje se na klasifikaci poruch, které mohou v rodině nastat. Zabývá se legislativní podporou rodiny a také nástroji, kterými lze fungování rodiny podpořit.

Praktická část práce je tvořena výčtem dostupných nástrojů pro dysfunkční rodiny v Pardubickém kraji a jejich analýzou.

Klíčová slova

Rodina, funkce rodiny, poruchy rodiny, dysfunkční rodina, podpora rodiny, rodinná politika

Summary

The purpose of this bachelor's work is to map activities in support of dysfunctional families in Pardubice's region.

Theoretical part of work defines issue of family's functionality, covers impulses which

family's functionality effect on and specializes in classification of disturbances which can happened in the family.

Work deals with legislative's family support as well as tools that may help family role/function on.

Practical part is created by list of available tools for dysfunctional families in Pardubice's region and by analysis of these possibilities.

Keywords

Family, family role / function, family disturbances, dysfunctional family, family support, family policy

Obsah

Úvod	2
1. Rodina	3
1.1 Rodina a její funkce	3
1.2 Základní faktory ovlivňující funkčnost rodiny	4
1.3 Právní rámec pomoci rodině v ČR	6
2. Nástroje zaměřené na podporu rodiny	10
2.1 Rodinná politika ČR z hlediska podpory fungující rodiny	10
2.2 Státní sociální služby zaměřené na podporu rodiny	12
2.3 Služby poskytované nestátními neziskovými organizacemi zaměřenými na podporu rodiny	16
3. Poruchy rodiny	17
3.1 Definice a klasifikace poruch rodiny	
3.2 Sanace rodiny	19
3.3 Metodika Sanace rodiny	19
3.4 Způsob zjišťování míry zanedbávání péče o dítě v ČR	22
3.5 Technika hodnocení funkčnosti rodiny podle Dotazníku funkčnosti rodiny	23
4. Popis a analýza systému podpůrných služeb pro dysfunkční rodiny	25
4.1 Shrnutí výsledků statistického sběru dat poskytnutých pracovníky odboru sociálně právní ochrany dítěte Pardubického kraje	26
4.2 Vnitřní diferenciací analýzy systému péče o dysfunkční rodiny	28
4.3 Informace o poskytovaných službách v Pardubickém kraji	29
4.4 SWOT analýza služeb zaměřených na podporu rodiny	41
4.5 Výstup z analýzy dat	43
4.6 Návrh na podporu rozvoje sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi	43
Závěr	44
Seznam použité literatury a zdrojů	45

Úvod

Jako ústřední téma své bakalářské práce jsem zvolila formy pomoci dysfunkční rodině, a to nejen proto, že se jedná o velmi aktuální problematiku, ale také proto, že bych se tímto tématem chtěla zabývat ve svém budoucím životě.

Již od základní školy slýchám tu nejjednodušší možnou definici rodiny, a to že je základem státu. Myslím si tedy, že pro každý stát je důležité, aby jeho základy byly silné a zdravé a proto je hlavně v jeho zájmu, aby podporoval nejen případné „léčení“ rodiny, ale také aby kladl dostatečný důraz na prevenci dysfunkcí v rodině.

Tato práce si klade za cíl zmapovat systém péče o dysfunkční rodiny v Pardubickém kraji a vytvořit ucelený přehled o rozložení jednotlivých forem pomoci a podpory rodině v jeho jednotlivých oblastech.

V první kapitole se zabývám fungováním rodiny, přičemž nastíním faktory, které patří mezi nejčastější příčiny vzniku dysfunkcí v rodině, a osvětlím postavení rodiny v legislativě České republiky. Druhou kapitolu věnuji nástrojům, které se na podporu fungování rodiny zaměřují, budu se zde zabývat státními a nestátními službami, které jsou poskytovány za účelem prevence nebo nápravy dysfunkce rodiny. Ve třetí a poslední teoretické části se budu věnovat klasifikaci poruch rodiny, způsobu jejich zjišťování a zpracuji také téma metodiky sanace rodiny. Čtvrtá kapitola se bude zabývat výčtem a následnou analýzou služeb, které se nacházejí v Pardubickém kraji, což jak pevně věřím bude korespondovat s cílem této práce.

1. Rodina

1.1 Rodina a její funkce

„Rodina je nedílnou součástí společnosti a dá se říci, že ve všech kulturách a časových obdobích tvořila základ společnosti nebo alespoň tu složku společnosti, jejímž úkolem bylo vychovat děti (další generaci) do věku, kdy jsou schopné se ve společnosti pohybovat samostatněji.“¹

Rodina je slovníkem sociální práce v užším slova smyslu definována jako skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce). V širším pojetí se za rodinu považuje i skupina lidí, která je spojena vzájemnou náklonností.²

Na postavení současné rodiny ve společnosti se můžeme podívat z několika hledisek. „V právníkové literatuře se sice rodina nedefinuje, ale s oblibou se používá pojem rodinná kolektivita, nebo určení – rodina jako základní článek společnosti. Sociologie preferuje pojem sociální instituce nebo malá sociální skupina, sociální psychologové dávají přednost pojmu primární skupina před institucí, pedagogové zdůrazňují výchovně-socializační funkci rodiny, ekonomové považují rodinu především za výrobní nebo spotřební jednotku.“³

Rodinu většinou vnímáme jako nedílnou a samozřejmou součást našeho života, aniž bychom si uvědomili, jak důležité funkce ve společnosti zastává.

Tyto funkce se nedají posuzovat v jednotném měřítku, jsou závislé na zvyklostech a kultuře každého společenství. Autoři se shodují, že v našich podmínkách jsou nejvýznamnější tyto⁴:

- *Biologickoreprodukční funkce* , jejímž základním účelem je zachování společnosti.
- *Ekonomická funkce* , která má materiálně zabezpečit všechny členy rodiny. Výše socioekonomického statutu rodiny významně ovlivňuje sebedůvěru a sebevědomí dítěte.
- *Socializační a výchovná funkce*, je velmi důležitá, protože ovlivňuje míru začlenění dítěte a ostatních členů rodiny do společnosti. Dítě si v závislosti na tom utváří modely chování a jednání, které pak uplatňuje v dalších mezilidských vztazích.

¹ Frost a kol, 1990 in Zelená , Klégrová , 2008 str. 5

² Matoušek O., 2003

³ Kraus, Poláčková, 2001

⁴ Srovnej Sobotková, 2001 ; Matějček, 1992 ; Kraus 2001

- *Rregenerační, podpůrná a ochranná funkce* představuje veškerou vzájemnou emocionální, lidskou a popřípadě i finanční výpomoc v případě nouze mezi jednotlivými členy rodiny. Během poslední doby se ale na finanční výpomoci podílí ve větší míře také stát.

Šulová pak zastává názor, že rodina by měla být také soudržná, ovšem s respektem k autonomii každého jednotlivce. Zdravá rodina umožňuje samostatnost, osobní zodpovědnost, nezávislost myšlení a hodnocení, ale zároveň poskytuje pocit emoční blízkosti, sounáležitosti, vzájemnosti. Důležitá je rodinná přizpůsobivost - adaptabilita. Fungující rodina je schopna kreativně řešit situace, které přináší život, reagovat na ně adekvátně, měnit rodinnou strukturu, vztahy rolí a pravidel. Kromě tvořivosti se v tomto smyslu jeví jako podstatné vyjádření podpory, vyjadřování zájmu a zaujetí při společných rozhovorech, možnost zástupnosti. Systém je současně adaptabilní, ale též stabilní (přes všechny změny jsme to stále my). Právě tato stabilita, ke které se jedinec vztahuje ve chvílích osobní rozkolísanosti, se ukazuje jako nesmírně cenná.⁵

1.2 Základní faktory ovlivňující funkčnost rodiny

V rámci rodiny existuje vzájemné sepětí a spolupráce, v jejímž rámci se tolerují výkyvy jednotlivých členů. Pokud však rozdíl v tom, jak se jednotliví členové rodin podílejí na chodu domácnosti a vzájemné pomoci narůstají, mohou se začít kumulovat a prohlubovat problémy, které vyžadují řešení. Některé rodiny nejsou schopny tyto problémy včas a účinně řešit a krize se prohlubuje. Projevy rostoucí krize rodiny mohou vyústit v psychické nebo i fyzické problémy některého z jejích členů a projevit se v podobě psychického nebo psychosomatického příznaku či onemocnění. Tento symptom bývá potom výrazem onemocnění celé rodiny jako systému, a jako takový by měl být také léčen.⁶

Ze statistik Linky bezpečí vyplývá, že problematika vztahů mezi členy rodiny je nejčastějším důvodem, proč telefonickou krizovou pomoc vyhledávají. Nejčastěji se jedná o rozvod, závislost na alkoholu a psychotropních látkách, příliš přísná

⁵ Šulová, 2007

⁶ Zelená, Klégrová 2008 str. 9

výchova rodičů a také v neposlední řadě nezájem a nepochopení ze strany rodičů⁷.

„V současnosti se stal rozvod v mnoha zemích závažným sociálním jevem. Pro celou rodinu to znamená zásadní změnu a zásah do života všech jejích členů, nese s sebou mnoho sociálních, psychologických a ekonomických důsledků. Rozvod se většinou velmi vážně dotýká dětí, které jsou v celé záležitosti nevině. Rozvod nebo rozpad rodiny zanechává na dítěti trvalé psychické poškození, které do budoucna ovlivňuje další vztahy, které si děti vytvářejí v dětství, a které si budou vytvářet i v dospělosti.“⁸

„I v situaci, kdy jeden partner odešel z rodiny, může být snaha osamělého rodiče udržet (nutně pozměněnou) rodinnou identitu a pomoci dětem vyrovnat se se situací úspěšná. Nově vytvořená rodina může rozvinout a udržet si pocit rodinné kompetence, integrity a stability za předpokladu, že má dostatečnou vnější podporu. Záleží samozřejmě také na jiných okolnostech (např. zda jsou děti zdravé či zda mají nějaký handicap).“⁹

Za předpokladu, že rodina odpovídajícím způsobem a v dostatečném rozsahu plní všechny výše popsané funkce, stává se nenahraditelnou institucí, protože bez osobního zaujetí a angažovanosti rodičů směřovaného v zájmu o své potomky by se děti vychovat nedaly.¹⁰

Za obecně nejdůležitější faktory ovlivňující funkčnost rodiny lze považovat¹¹:

- *Jasně vymezené role* a schopnost vzájemně se zastupovat mezi jednotlivými členy rodiny
- *Jasně vymezená vedoucí role* a podpora její autority ze strany ostatních
- *Adaptabilita, flexibilita a tvořivost* - funkční rodina dokáže odpovídajícím způsobem reagovat na situace (a i je adekvátně řešit), které mohou v běžném životě nastat. Je schopna v případě potřeby pozměnit rodinnou strukturu a vztahy rolí jednotlivých členů.
- *Stabilita* rodiny je nejvýznamnější hodnotou, protože se na ni člověk spoléhá ve chvílích osobní rozkolísanosti.
- Byla prokázána souvislost *postoje rodičů k dětem* a stupněm dosaženého

7

⁸ Zelená, Klégrová 2008, str. 9

⁹ Sobotková 2001 str. 130

¹⁰ Matoušek 1997

¹¹ Šulová 2008

- vzdělání, osobnostními vlastnostmi a odolností proti zátěžovým situacím.
- *Otevřená komunikace* je považována spolu se stabilitou a soudružností za klíčový faktor. Zahrnuje způsob vyjadřování konfliktů a účinnost vzájemné interakce při jejich řešení.
 - *Soudržnost rodiny* s respektem k autonomii každého jednotlivce; zdravá rodina umožňuje samostatnost, osobní zodpovědnost, nezávislost myšlení a hodnocení, současně nabízí pocit emoční blízkosti, sounáležitosti, vzájemnosti
 - *Vyjadřování podpory, zájmu a zaujetí* při společných rozhovorech a z toho plynoucí emoční pocit blízkosti a sounáležitosti.

Rodina má rozhodující význam pro vývoj osobnosti, v oblasti tělesné, duševní i sociální.

„Dítě si do značné míry vytváří obraz světa podle toho, jak je mu realita interpretována, s jakými postoji je konfrontováno. (...) Podstatné základní zkušenosti pro další vývoj získává dítě nejen přímo prostřednictvím výchovy, ale i nepřímo ze situace do které se rodí a ve které se vyvíjí. Z toho hlediska byly shledány podobnosti u lidí vyvíjejících se v původní rodinné konstelaci v obdobné pozici/roli.“¹²

1.3 Právní rámec pomoci rodině v ČR

Rodina se dá považovat za velmi užitečný prostředek k analýze fungování státu a společnosti obecně, protože se jí přímo nebo nepřímo dotýkají všechny celospolečenské problémy a naopak, všechny zásadní problémy současné rodiny se odrážejí ve fungování společnosti.

Výsledek působení státu na rodinu bývá často překvapující a ne vždy odpovídá původnímu úmyslu.¹³

Základem pro rodinné právo je interakce dvou subjektů - rodiče a dítěte. Z historického hlediska je zřejmé, že se vztahy mezi těmito subjekty vyvíjely v závislosti na aktuálním pojetí dítěte a dětství jako takového, a také v závislosti na dobovém náhledu na funkci rodičovství a funkce rodiny.¹⁴

¹² Dunovský 1986, str.12

¹³ Hrušáková, Králíčková (1998)

¹⁴ Hrušáková, M (1993)

V dnešní době má rodinné právo tři základní principy:¹⁵

- *Princip blaha* dítěte se týká celé právní úpravy rodinného práva, proto je nejdůležitější. Konkrétní podobu dostává formou slovního spojení „zájem dítěte“. Tento pojem není konkrétně vymezen, a také je užíván v různých souvislostech, přičemž právní úprava chrání zájmy dětí v nejrůznějších podobách, a to v podstatě i tehdy, když zájmy dětí nejsou zákonem přesně vymezeny.
- *Princip rovnosti* subjektů se týká spíše vztahu mezi rodiči dítěte, protože metoda rovnosti vztahu mezi rodiči a dětmi není založena na typickém principu nadřízenosti a podřízenosti. Pokud jde o vztahy mezi rodiči a dětmi či mezi dětmi a dalšími osobami, kterým byly děti svěřeny do výchovy, je rovnost subjektů a právním vztahu modifikována a směrem ke „slabšímu“ subjektu je vyvažována jistou mírou kontroly a možnosti intervence ze strany státu.
- *Princip vzájemné pomoci*, přičemž tato pomoc není založena na ekvivalenci plnění, jako tomu je u občanskoprávních vztahů, ale subjekty rodinného práva své povinnosti plní v rámci svých schopností a možností.

„Vzhledem k tomu, že v České republice neexistuje dosud jednotně koordinovaný systém rodinné politiky na úrovni ústředních orgánů státní správy, jsou opatření na podporu rodiny navrhována a realizována ve věcné kompetenci jednotlivých resortů podle vládních priorit a resortních priorit. Důsledkem je ovšem nízká vzájemná informovanost, neboť chybí společný systém sledování stavu rodinné politiky. Neméně závažným problémem je také častá protichůdnost některých opatření, nebo naopak jejich dublování. To se týká především těch nástrojů rodinné politiky, které jsou sdíleny několika resorty.“¹⁶

Z hlediska práva upravuje péči a ochranu rodiny celá řada právních předpisů a norem, zejména Zákon o rodině, Zákon o sociálně právní ochraně dětí, Úmluva o právech dítěte a Listina práv a svobod. Rodina je proti nežádoucím zásahům cizích osob chráněna zákonem č.140/1961 Sb., trestní zákon, hlavou šestou, trestné činy proti rodině a mládeži, § 210 – 218 a hlavou sedmou, trestné činy proti životu a

¹⁵ Hrušáková, Králíčková (1998) rozumí pod pojmem princip soubor obecných právních kategorií, které lze formulovat na základě teoretického zobecnění těch charakteristik společenských vztahů, které jsou pro právní regulaci těchto vztahů významné.

¹⁶ Zkrácená verze Národní zprávy o rodině (2004) str. 15

zdraví, § 220 a § 227-229. Zvláštní kapitolou je ochrana ženy proti týrání a zneužívání, která je ošetřena v zákoně č. 140/1961 Sb., trestním zákoně, hlava osmá, oddíl druhý trestné činy proti lidské důstojnosti, § 241 – 246.¹⁷

➤ Listina základních práv a svobod

Úst.zák. č. 23/1991 sb.

Je základním zdrojem právní úpravy rodinného práva

Článek 1 až 3 hovoří o svobodě a rovnosti lidí a základní práva zaručuje všem bez rozdílu pohlaví, barvy pleti, jazyka či náboženského vyznání.

Článek 5 a 6 říká, že každý způsobilý mít práva a každý má právo na život.

Článek 10 se zabývá lidskou důstojností, osobní ctí a dobrou pověstí a jménem každého člověka.

Článek 12 vyjadřuje nedotknutelnost obydlí, pokud ten, kdo v něm bydlí neposkytl souhlas.

Článek 32 Listiny vymezuje rámec ústavní ochrany rodiny a rodičovství. Zaručuje rovněž ochranu těhotných žen, dětí a mladistvých. Je zde výslovně zdůrazněna rovnoprávnost dětí narozených vně a mimo manželství.

Listina rovněž stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů. Práva rodičů lze omezit, a nezletilé děti je možné odloučit od rodičů proti jejich vůli pouze a na základě zákona.

➤ Úmluva o právech dítěte

Zák. č. 104/1991 sb.

Jako ratifikovaná a vyhlášená mezinárodní smlouva má přednost před úpravou Zákona o rodině č. 94/1963 sb.

Preambule Úmluvy připomíná, že státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy mají pamatovat na to, že rodina jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti.

¹⁷ Srovnej Zelená, Kréglová 2006 s Krausová, Novotná 2006

➤ Zákon o rodině

Zák č. 94/1963 sb.

Zákon o rodině není zcela přesný název zákona, protože rodina není subjektem právních vztahů, jedná se tedy o úpravu vztahů vznikajících mezi jednotlivými členy rodiny.¹⁸

Zabývá se legislativní úpravou manželství, vztahy mezi rodiči a dětmi, osvojením a stanovením výživného mezi členy rodiny.

➤ Zákon o sociálně právní ochraně dětí

Zák. č. 359/1999 Sb

Účelem sociálně právní ochrany dětí je poskytnout zvýšenou ochranu nezletilým dětem, které se nemohou sami bránit v případě působení negativních vlivů na jejich osobu nebo na jejich budoucí vývoj. Sociálně právní ochrana zejména chrání práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, dále chrání oprávněné zájmy dítěte, včetně ochrany jeho jmění, a působí na obnovení narušených funkcí rodiny. Sociálně právní ochranu provádějí příslušné orgány veřejné správy (okresní úřady, obce, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a další).¹⁹

Úkolem sociálně právní ochrany je zejména (ze strany státu – resp. obecního úřadu) působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti; projednávat s rodiči i dítětem odstraňování nedostatků ve výchově a chování dítěte; zamezovat dítěti přístupu do prostředí, které je z hlediska jeho vývoje ohrožující; poskytovat rodičům na jejich žádost poradenství; sledovat nepříznivé vlivy na vývoj dítěte a činit opatření na jejich odstranění.²⁰

Další *povinností* je instruovat zdravotnická zařízení, aby povinně neprodleně oznámila, jestliže matka dítě po porodu opustila a zanechala je v zdravotnickém zařízení. Sociálně právní ochrana *spočívá i v omezení nebo zbavení rodičovských práv* v nutných případech; nařízení, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy dítěte, umístění dítěte do náhradní rodinné péče; vykonávání funkce opatrovníka nebo poručníka v zastupování dítěte v případě trestního řízení, vztahů s cizinou, správního řízení atd.

¹⁸ Hrušáková, Králíčková 1998

¹⁹ Zelená, Klégrová 2008, str. 20

²⁰ Zelená, Klégrová 2008, str. 20

2 . Rodinná politika České republiky z hlediska podpory rodiny

2.1 Nástroje zaměřené na podporu rodiny

Z údajů uvedených v literatuře (např. Krebs, Šulová a další) lze usoudit, že současná podpora rodiny je zaměřena převážně na oblast financí, a to sociálními dávkami a daňovým zvýhodněním, dále se zkoumají způsoby a opatření, jež by umožnila snáze skloubit roli rodiče a roli profesní tak, aby nedocházelo k omezení rozsahu domácí péče o děti mladší tří let a také se hledají způsoby, jak pomoci mladým rodinám s otázkou bytové politiky.

Šulová zastává názor, že „Stát by měl v koncepci rodinné politiky učinit volbu, jakou formu uspořádání partnerských vztahů považuje za nejvhodnější. Rodina založená na manželství plní s ohledem na stabilitu partnerských svazků nejlépe všechny své socializační, ekonomické a regenerační funkce. Společnost ale musí respektovat i jiné formy partnerského soužití s dětmi. Tyto typy vytvářejí často daleko větší tlak na zdroje státního rozpočtu a jsou z něho ve vyšší míře podporovány ve srovnání s manželskými rodinami.“²¹

Koncepce rodinné politiky České republiky je v kompetenci Ministerstva práce a sociálních věcí, které vytvořilo odbor rodinné politiky a sociální práce. Tento odbor tvoří oddělení sociálně právní ochrany dětí a mládeže a oddělení rodinné politiky, které je pověřeno zpracovávat koncepční materiály v kooperaci s dalšími rezorty ministerstva, a má na starosti i sledování legislativních a nelegislativních opatření, která se dotýkají podmínek života rodiny.

V rámci krajů a obcí je rodinná politika zpravidla přiřazena k odboru sociálních věcí.

²¹ Šulová , 2007

Finanční podpora sociální politiky ČR je praktikována zejména pomocí sociálního zabezpečení, sociálního pojištění a daňových výhod.

Zabezpečení se skládá z dávek státní sociální podpory, sociální pomoci (dávek sociální péče) a sociálního pojištění.

- *Státní sociální podpora* jsou sociální zaopatřovací dávky. Některé se v určitých případech poskytují na základě zjišťování příjmů nebo majetkových poměrů, jindy se poskytují i bez tohoto zjišťování. Systém státní sociální podpory (SSP) je systém dávek, který se vyplácí v závislosti na výši příjmu nebo bez ohledu na příjem rodiny.
- *Sociální pomoc/dávky sociální péče* se používají k označení peněžitých dávek poskytovaných v případech podmíněných potřebností (zjišťováním výdělku nebo majetku). Sociální pomoc se poskytuje občanům, kteří se ocitli ve stavu sociální nouze, obvykle se soustřeďuje na občany dlouhodobě nezaměstnané, staré občany, funkční i problémové rodiny, sociálně dezintegrované občany. Sociální pomoc může být poskytnuta formou věcných nebo peněžitých dávek, tak i formou služeb. Dávky sociální péče jsou poskytované osobám, které jsou sociálně potřebné a které mají nízký příjem a nemohou si tento příjem zvýšit pro různé sociální překážky, kterými mohou být například věk, zdravotní stav apod. a jejich příjem nedosahuje částek životního minima.
- *Sociální pojištění* je institucionální systém, kterým je občan sám svou činností, nebo činností jiné osoby povinně zajišťován pro případ budoucí pojistné události (to znamená události, při jejímž vzniku a splnění určitých předepsaných podmínek, má občan nárok na plnění ze svého pojištění). Sociální pojištění, které se týká rodinné politiky se dělí na dva základní systémy - nemocenské a důchodové pojištění.

2.2 Státní sociální služby zaměřené na podporu rodiny

Státní sociální služby jsou poskytovány v případech, kdy je to efektivnější než peněžité a věcné dávky.

Aktivita státu zaměřené na podporu rodiny se dají rozdělit na tři základní formy, a to intervenční a preventivní služby, poradenské služby a institucionální služby.²²

A. Intervenční a preventivní služby

Tyto služby se zabývají prevencí sociálního a vývojového zanedbání dítěte v rodině, mají tedy usnadňovat a posilovat partnerské soužití s rodičovskou rolí podporovat rodiny v péči o děti, mohou i provádět dohled nad výchovou a výživou dítěte.

Zprostředkovateli a pomocnými nástroji jsou :

- *kurátoři pro děti a mládež*, jejichž náplní práce je péče o děti do 15 roku věku, které se dopustily činu, který by byl u zletilé osoby charakterizován jako trestný čin a péče o mladistvé v rozmezí 15 -18 let s vážnými poruchami chování
- *Streetworkeri* jsou orientovaní na specifické skupiny dětí a mladistvých, kteří tráví většinu volného času na ulici, a skupiny jednostranně specificky orientované mládeže (skinheads, squatterři, graffiti-mládež) a mládež na hranici sociálního vyloučení (drogově závislí, prostitutky/prostituti, bezdomovci apod).²³
- *Ochranná a ústavní výchova* jako preventivní ochranné opatření, jehož účelem je, aby se dítě, které se trestného činu dopustilo od společnosti izolovalo a napravilo. Toto opatření může být nařízeno i osobám mladším 15 let, které spáchaly trestný čin a které trest za tento čin a převýchovný nápravný program odpykávají ve speciálních zařízeních, kterými jsou diagnostické a výchovné ústavy. Ochranná výchova je upravena Zákonem o sociálně právní ochraně dětí č. 359 /1999 sb.

²² Srovnej Zelená, Klégrová 2006 s Finanční podpora rodiny MPSV 2009

²³ Bednářová, Pelech,2000 in Zelená, Kréglová 2006

B. Poradenské služby

Tyto služby se zaměřují na podporu a pomoc jednotlivým členům a/nebo celé rodině nacházející se v nepříznivé sociální situaci.

Mezi základní druhy patří sociální poradenství (např. manželské a rodinné poradenství, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, výchovní poradci ve školách, speciálně pedagogická centra, dětská centra pro ohrožené a postižené děti, střediska výchovné péče o mládež), služby sociální péče (např. osobní asistence, pečovatelská služba, odlehčovací služby, centra denních služeb) a služby sociální prevence (raná péče, telefonická krizová pomoc, azylové domy, domy na půl cesty, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní programy)

Charakteristika základních poradenských zařízení:

- *Pedagogicko-psychologická poradna* je zařízení, zaměřující se hlavně na problematiku výchovy a vzdělávání dětí a mládeže. V největší míře se zabývá problematikou školní zralosti a na poradenství při výběru povolání nebo typu školy. Snaží se také o řešení problematiky školního neprospívání dětí v učení a zabývá se i vzděláváním a integrací dětí se speciálními potřebami a také diagnostikováním vývojových poruch učení, poruchami vývoje osobnosti, chování, komunikace a řeší i problematiku vztahů rodičů s dětmi apod.
- *Speciálně pedagogická centra* jsou zařízení zřizovaná obvykle při speciálních školách, specializující se na určitý typ zdravotního postižení, přičemž o daném typu postižení rodičům zprostředkovávají informace, ale i konkrétní pomoc a poradenství jak pečovat, vychovávat a vzdělávat dítě s tímto druhem postižení.
- *Výchovní poradci ve školách* jsou poradenským subjektem na základních a středních školách. Obrací se na ně nejen žáci a rodiče, ale i učitelé. Výchovní poradci řeší především prospěchové, kázeňské a vztahové problémy, zprostředkovávají další odbornou pomoc a poskytují informace, pomáhají při rozhodování o dalším studiu a budoucím povolání.
- *Střediska výchovné péče pro děti a mládež* poskytují ambulantní a internátní výchovnou péči, poradenskou pomoc a péči dětem a jejich

rodičům, učitelům a vychovatelům. Usilují o odstranění nežádoucích vlivů prostředí a následných možných poruch chování.

- *Poradna pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy* se zabývá celkovou problematikou partnerství. Psychologové a terapeuti pomáhají správnému pojetí partnerského vztahu, řeší mezigenerační vztahy, problematiku rozvodů a úpravu vztahů rozvedených rodičů a jejich dětí, pomáhají zvládat komunikační problémy, problémy pramenící z patologického chování a jednáním(alkoholismus, gamblerství, násilí v rodině apod.) .

C. Institucionální služby pro přímou podporu rodiny

Zajišťují ji předškolní a školní zařízení a ústavy sociální péče, diagnostické a výchovné ústavy, ústavy pro děti se speciálními potřebami (tělesné a/nebo mentální postižení).

- *Ústav sociální péče* (dětský domov, nebo domov pro děti se speciálními potřebami) je kolektivní zařízení, které poskytuje ucelený soubor služeb, určené pro dlouhodobější pobyt. Nevýhodou je nedostatek soukromí a ztížené podmínky pro rozvoj a prosazení identity jedince. „Jejich osobnost bývá poznamenána deprivacími vlivy a také sociální izolací. Velmi záleží na tom, kolik času si najdou pracovníci ústavu na práci s každým klientem, na péči, kterou zaměstnanci věnují hodnotnému programu a podnětnému prostředí v ústavu. Klíčová je i spolupráce mezi rodinou klienta a ústavem, neboť stimulující rodina může významnou měrou kompenzovat negativní působení ústavního prostředí na jedince.“²⁴
- *Diagnostický ústav* zahrnuje děti umístěné buď na návrh soudu, nebo na základě jejich dobrovolné žádosti. Funkce tohoto zařízení je v pozorování a výchově dětí s vážnějšími výchovnými problémy.
- *Výchovný ústav* je zaměřen na děti a mladistvé, kterým soud nařídil ústavní výchovu, nebo po dohodě s rodiči. Velká část dětí sem přichází z diagnostického ústavu.
- *Předškolní a školní zařízení* je rozsáhlá skupina zařízení, která kromě vzdělávací a výchovné funkce zahrnují ještě umožnění a usnadnění rodičům mimo jiné návrat do pracovního procesu po mateřské dovolené.

²⁴ Novosad, 2000 str.45

- *Zdravotní péče* - stát poskytuje v rámci péče o rodinu zdravotní preventivní péči o všechny členy rodiny.

2.3 Služby poskytované nestátními neziskovými organizacemi zaměřenými na podporu rodiny

Základní rozdíl v poskytování služeb státních a neziskových organizací spočívá ve větší variabilitě a adresnosti. Nestátní neziskové organizace, které poskytují služby tohoto zaměření mají z hlediska péče a podpory rodiny velmi důležitou funkci, jsou totiž zpravidla zakládány odborníky, kteří se pohybují v praxi, a mají lepší představu o tom, které služby jsou ze strany státu nedostačující, nebo které neexistují vůbec. Organizace založené na tomto základě mohou lépe tyto mezery vykryt tím, že tyto činnosti budou sami rozvíjet či provozovat, nebo cíleně shromažďovat prostředky na podporu jejich fungování. Nejčastější formou jsou občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a nadace a nadační fondy.

Oblast péče o rodinu, kde mohou neziskové organizace působit je velmi rozšířená. Některé jsou do jisté míry souběžné s těmi, které poskytuje stát, jiné je doplňují a některé nemají ve státním sektoru obdobu.

- *Poradenské služby* pomohou člověku vyřešit jeho životní situaci vlastními silami. Nastíní mu varianty řešení a nabídnou pomoc při jeho následné realizaci. Pomoc s řešením situace spočívá ve zprostředkování informací o právech a povinnostech klienta, aktivní pomoc při vyjednávání a zastupování či doprovázení klienta.
- *Raná péče* se orientuje nejen na dítě, jehož vývoj je vlivem postižení ohrožen, ale zabývá se také celou jeho rodinou a prostředím, ve kterém dítě žije. Hlavní cíl rané péče spočívá v předcházení nutnosti umístění dítěte do ústavní péče zejm. jeho odebrání z rodiny kvůli neschopnosti rodičů poskytnout mu potřebnou péči.
- *Azylové domy* jsou určeny pro matky s dětmi, které se ocitli v nouzi. Nabízejí také sociální, psychologické či zdravotnické poradenství a služby. Pomáhají najít řešení nastalé situace, aby byli klientky opět brzy schopny samostatného života, proto je podmínkou přijetí do azylového domu aktivní snaha klientky situaci řešit.

- *Zařízení pěstounské péče* umožňují opuštěným dětem, dětem které jsou ohroženy týráním a zanedbáváním od vlastních rodičů, dětem které jsou postižené, nemocné či trpí poruchami chování žít v náhradní rodině.
- *Respitní (odlehčovací) péče* je zaměřena na rodiče, jejichž děti mají speciální potřeby a kteří se o ně starají nepřetržitou dobu. Tato pomoc spočívá ve zproštění rodičů po určitou dobu jejich každodenních starostí spojených s dětmi, aby měli dostatek času pro nabrání nových sil. Poskytují se formou návštěvy pracovníka v domácnosti, či formou krátkodobého pobytu dítěte mimo rodinu. Zahrnují také doprovod dítěte do školy apod. Je to určitá alternativa pobytu v ústavním zařízení.
- *Osobní asistence* se poskytuje v přirozeném prostředí klienta a zahrnuje pomoc se zvládnutím úkonů, které by klient provedl sám, nebýt zdravotního postižení či jiných bránících vlivů. Náplň osobní asistence není omezena činnostmi, nebo časem, vše záleží na dohodě mezi klientem a asistentem.
- *Centrum denních služeb (stacionáře)* jsou ambulantní služby, které se poskytují v odborném zařízení, ale mohou je i doplňovat docházkami pracovníka do rodiny. Jejich účelem je posílení samostatnosti a soběstačnosti klienta jehož schopnosti jsou např. kvůli zdravotnímu postižení omezeny.
- *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež* jsou určena pro děti a mládež vyrůstající v nevyhovujících podmínkách a ohrožených patologickými jevy. Jsou to různě „kluby“ ve kterých jsou vytvářeny podmínky pro navázání bližšího kontaktu s mladými klienty, kteří nemohou nebo nechtějí tuto situaci řešit sami.
- *Kontaktní centra* jsou určena zejména osobám, zneužívajícím návykové látky, což má za důsledek rizikový způsob života. Pracovníci centra vytváří vhodné podmínky pro navázání kontaktu s klientem, a v případě zájmu mu poskytnou informace a rady, jak vyřešit nastalou situaci. Jejich hlavním úkolem je snižovat sociální a zdravotní rizika, která s tímto způsobem života souvisí.

3. Poruchy rodiny

3.1 Definice a klasifikace poruch rodiny

„Poruchy rodiny chápeme jako situace, kdy rodina z nějakého důvodu a v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na adekvátní začlenění jejích členů do společnosti. Porucha je tedy selhání některého nebo některých členů rodiny – ať již z jakéhokoli důvodu – projevující se v nedostatečném plnění některých nebo všech základních funkcí rodinných. (...)Pramení z chyb v jednotlivých člancích systému jednatelce – rodina – společnost a v jejich vzájemné interakci.“²⁵

Možností, jak rozdělit příčiny poruchy rodiny je mnoho²⁶.

Nejzákladnější dělení je na příčiny *objektivní* – nezávislé na vůli rodičů (těžká nemoc, invalidita, nezaviněná nezaměstnanost, živelné katastrofy, války atd), a na *subjektivní*, tedy ovlivnitelné příčiny, jako je neochota nebo neschopnost pečovat o dítě, nebo vyrovnání se s náročnou životní situací.

Dunovský poruchy rodiny rozděluje na poruchy vázané na jednu, několik či všechny základní funkce rodiny. Z tohoto dělení pak později označil spolu s Matějčkem²⁷ za nejdůležitější poruchu funkce socializačně výchovné.

- Rodiče se o dítě *nemohou starat* a to z různých důvodů-nepříznivé přírodní podmínky a situace (devastace prostředí, přírodní katastrofy), poruchy fungování společnosti jako celku (bída, válka, hladomor), nebo z důvodu závažného narušení systému v rodině (nemoc, nepříznivý zdravotní stav dítěte, který mu zabraňuje žít doma, získaná invalidita, úmrtí)
- Rodiče se *neumějí či nedovedou starat* o dítě, nejsou schopni dítěti zabezpečit uspokojení jejich základních potřeb (např. z důvodu nezralosti rodičů), s tím je spojena i schopnost přijmout rodičovskou roli a s ní spojené společenské normy – děti mající děti, nebo nejsou schopni vyrovnat se se zvláštními situacemi (handicapované dítě, mimomanželské narození dítěte).
- Rodiče se *nechtějí* o dítě starat, zájem rodičů není dobrý, někdy úplně chybí. Rodiče neposkytují dítěti odpovídající péči, v některých případech je nedostatečná, škodlivá nebo žádná. Toto se označuje jako zanedbávání

²⁵ Dunovský 1986, str. 13

²⁶ Srovnej Zelená, Klégrová, 2008 s Šulová 2007,

²⁷ Dunovský, J. a kol.: Sociální pediatrie, Praha, Grada, 1999, str. 102

dítěte a to jak v oblasti psychické, tak i somatické. Příčiny mohou spočívat v poruchách osobnosti rodičů (disharmonická osobnost, psychopatie, maladaptace).

- Rodiče dítě *týrají a zneužívají*, rodiče mají k dětem nepřátelský až hostilní vztah, vědomě jim ubližují, týrají je a zneužívají. Děti jsou ohroženy na fyzickém i duševním zdraví. Takové zacházení může vést až k smrti dítěte.
- Rodiče se o dítě *nadměrně starají*, dítěti se dostává větší pozornosti než je třeba. Nadměrná péče a zájem o ně vede k rozmazlování, nepřipravenosti na samostatný život, nerespektování druhých apod.²⁸

Poruchu rodiny lze charakterizovat, analyzovat a také řešit jen při přísném vymezení charakteru rodiny, s čímž úzce souvisí *porucha rodičovské funkce* jako takové.²⁹

Nejčastější typy poruchy rodičovské funkce

- dítě je ihned po narození odvrženo, v extrémních případech likvidováno
- rodiče si po porodu dítě ponechávají, ale nedochází k jeho plnému přijetí
- velmi mladí rodiče
- rodiče ve vyšším věku
- dítě je od narození vychováváno pouze jedním rodičem
- somatické poruchy
- psychické poruchy

²⁸ Dunovský a kol, 1999

²⁹ Dunovský 1986

3.2 Sanace rodiny

Nejjednodušším výkladem pojmu sanace rodiny je pomoc rodině. Sanace tedy znamená takové postupy, které podporují fungování rodiny, což je opakem postupů, při kterých se z rodiny vyčlení ten člen rodiny, který ostatní členy ohrožuje, nebo je sám ohrožen.

Je to soubor opatření sociálně právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Základním principem sanování rodiny je podpora dítěte skrze pomoc jeho rodině.³⁰

Práce s rodinou může mít podobu podpory zaškoleného dobrovolníka či terapie poskytované profesionálem.

3.3 Metodika sanace rodiny

Sanace rodiny je dlouhodobější záležitost, jejíž výsledky obvykle nejsou ihned vidět. Je důležité citlivě přistupovat k jednotlivým členům rodiny, i rodině jako celku. Při nevhodném přístupu (příliš autoritativní, či naopak hodně benevolentní), se může rodina „zablokovat“ vůči vnějším vlivům.

Fáze sanace rodiny:

1. Přípravná fáze

Prvním krokem je vyhledávání potřebných rodin. Informace o vhodných rodinách poskytují kontaktní pracovníci spolupracujících organizací, ale požádat mohou i přímo samotné rodiny. Za spolupracující organizace považujeme orgány sociálně právní ochrany dětí a další organizace, které se věnují sociální práci s rodinami. Následovat by měl proběhnout výběr vhodného asistenta pro konkrétní rodinu. Poté je důležité navázat kontakt s rodinou seznámit ji s principy sanace rodiny. Při tomto je velmi vhodné rodině vysvětlit a i zdůraznit, že pracovníkovi sociálně právní ochrany dítěte i pracovníkovi který provádí sanaci rodiny záleží na jejich dětech, proto nabízejí tuto pomoc, aby nemuselo dojít k návrhu na umístění dětí mimo rodinu. Rodičům také pomáhá nabídka „sanace na zkoušku“, tedy že bude smlouva o sanaci rodiny uzavřena na dobu určitou a pokud budou mít po uplynutí této doby pocit, že rodině spolupráce nic nepřináší, mohou hledat jiná řešení. Pokud sanace probíhá po umístění dítěte, rodičům velmi pomáhá, když jim pracovník vysvětlí,

³⁰ Bechyňová, Konvičková 2008 str.18

že tuto dobu mohou využít ke zlepšení situace v rodině.

2. První setkání s rodinou

Jakmile se rodiče rozhodnou přijmout spolupráci na sanaci rodiny, je vhodné aby se první schůzky zúčastnili nejen rodiče, ale i pracovníci SPOD a organizace, která se sanací zabývá.

Na tomto setkání je třeba stručně vysvětlit, co sanace rodiny znamená, přesně pojmenovat důvod, proč se rodiče s pracovníkem SPOD na sanaci rodiny dohodli.³¹ Nejdůležitější je stanovit první společný úkol a upřesnit, kolik času budou potřebovat na jeho splnění. O všem mluvit s respektem, ale otevřeně, jasně a konkrétně. Je třeba hovořit o tom, že pracovník SPOD bude chtít být o sanaci rodiny informován a jakým způsobem. Dále je důležité dát rodičům prostor pro dotazy a připomínky.

3. Tvorba plánu o průběhu sanace v rodině

Hlavním cílem sanace je zachování nebo obnovení fungování rodiny. Hlavní cíl asistence je v průběhu prvních setkání dále rozpracováván v rámci Dohody o cílech spolupráce do jednotlivých dílčích kroků. Osvědčuje se začínat nejprve formulací jednodušších cílů (nikoliv tedy nutně těch nejpalcivějších) týkajících se zpravidla dětí. Prostřednictvím vztahu k dětem, opakované přítomnosti v domácnosti a řízenou účastí na běžných rodinných aktivitách se pak rozvíjí pomáhající vztah asistenta s rodiči. Dohoda o cílech spolupráce může být dobrou pomůckou pro začátek a jeho písemná forma je nutnou podmínkou intervence v rodině. V průběhu jednotlivých setkání se pracuje na splnění stanovených cílů, všechny aktivity, které jsou s rodinou prováděny musí směřovat k naplnění cílů. Pokud je některý z cílů naplněn, je možno definovat cíl nový. Zároveň je třeba dávat pozor na to, zda bylo dílčího cíle dosaženo natrvalo, a zda nepřetrvávají nebo znovu se nevyskytují problémy, které pracovník centra sanace rodiny dříve pokládal za vyřešené. Je nutné všimnout si v průběhu své práce celkové situace v rodině, mohou se v ní objevit problémy, o kterých pracovník centra sanace rodiny nevěděl, a které je potřeba řešit. Rodinu je nutné informovat o všech krocích, které asistent podniká při řešení jeho situace).³²

³¹ Bechyňová, Konvičková 2008 str. 23

³² www.socialnipracovnik.cz

4. Ukončení spolupráce s rodinou

K ukončení přímého působení dochází, pokud jsou naplněny dohodnuté (a potřebné) cíle, ale může také skončit předčasně a to ze strany uživatele – při nesouhlasu se spoluprací, při jeho dlouhodobém nezájmu o plnění cílů. Je vhodné ukončovat spolupráci postupně, snižovat frekvence návštěv a rodinu tak pomalu připravit. Stále by však měla vědět, že v případě potřeby se na pracovníka může obrátit.

5. Vedení dokumentace v průběhu sanace

Pracovník centra pro sanaci rodiny si vede pravidelné poznámky o průběhu sanace. Uvádí zde aktuální situaci rodiny, postup při plnění úkolů, realizované aktivity a další poznatky a hodnocení, které považuje za vhodné. Tento spis bývá uchován v archivu centra pro sanaci rodiny po dobrou spolupráce s rodinou.

Příklad z praxe³³:

Rodina byla do programu centra sanace rodiny zařazena na základě doporučení pracovnice sociálně právní ochrany dítěte. Děťátko bylo hned po narození svěřeno do péče babičky, protože matka i otec užívali v době před jeho narozením návykové látky. Do ambulantní léčby nastoupili až těsně před narozením dítěte. Babička, matka matky, převzala vnuka do péče a zároveň souhlasila i s tím, aby se k ní nastěhovala i její dcera, kterou chtěla od počátku do péče o dítě zapojit. Zapojení matky doporučilo i zařízení pro léčbu závislostí, kam matka docházela. Babička však nesouhlasila s kontaktem otce s dítětem. Obávala se rizik, která by mohl představovat pro dítě i matku.

Nejdříve došlo k uzavření smlouvy o poskytování služeb centra sanace rodiny, babičkou a s matkou. Cílem služby byla podpora matky v péči o dítě.

Pracovnice CSR po měsíci spolupráce se souhlasem obou dvou svolala společně s pracovníci SPOD a pracovníci zařízení pro léčbu závislostí rodinnou konferenci, které se účastnili i prarodiče a oba rodiče dítěte. Na tomto setkání byla vymezena pravidla pro bezpečné setkávání otce s dítětem. Podmínkou kontaktu byla spolupráce otce se zařízením pro léčbu závislostí. Dohoda zdůrazňovala, že pro dítě je podstatné, aby se zařízením pro léčbu závislostí spolupracovali oba rodiče a jak je pro dítě důležitý kontakt s otcem. Otec se se synem začal setkávat jednou za dva týdny v rámci konzultací, které s matkou a s dítětem měla pracovnice CSR. Tématem společných konzultací byla podpora obou rodičů v péči o dítě a v práci s riziky, která by pro jejich vztah k dítěti představovalo předčasné ukončení léčby.

³³ Bechyňová, Konvičková 2008 str. 109

3.4 Způsoby zjišťování míry zanedbávání dítěte uplatňované v ČR

Pro posouzení míry zanedbávání je klíčovým prvkem kvalitní diagnostika, která zhodnotí rozsah zanedbávání a akutní i potencionální ohrožení dítěte.

Bechyňová a Konvičková³⁴ uvádějí, „že jako nejefektivnější se jeví *multidisciplinární diagnostický přístup*. V tomto přístupu je důležitá spolupráce pracovníků SPOD, pediatra, pracovníka školy případně dalších poskytovatelů služeb v rodině. Klíčové je včasné posouzení situace a následného doporučení služeb. Raně intervenční programy, které se zaměřují na prevenci zanedbávání a na práci s rodinou se projevují jako jedny z nejúčinnějších.

Ve stanovení míry zanedbávání dítěte v rodině a strategie odpovídající podpory neexistuje mnoho standardizovaných materiálů. Jedním z mála je *Ontarijský index zanedbávání péče* (Child Neglect Index, dále jen CNI). CNI byl vypracován týmem Trocmého z Torontské univerzity v Kanadě pro odborníky a výzkumné pracovníky působící v oblasti péče o dítě s cílem poskytnout ověřený a jednoduše použitelný nástroj ke specifikaci typu a závažnosti zanedbávání. Český překlad CNI využívá ve své praxi např. sdružení STŘEP – České centrum pro sanaci rodiny. CNI je jednostránkový materiál, který zahrnuje šest oblastí péče o dítě, na něž se zaměřuje hodnocení sociálního pracovníka. Jde o dohled, výživu, oblečení a hygienu, péči o fyzické zdraví, péči o psychické zdraví a péči o rozvoj osobnosti/vzdělávání. Pracovník u každé kategorie hodnotí kvalitu rodičovské péče u konkrétního dítěte pomocí třístupňové škály – konzistentní, nekonzistentní a zcela nekonzistentní péče. Samotný CNI hodnotí kvalitu péče v závislosti na věku dítěte. Co pro školáka nemusí představovat žádné nebo jen mírné riziko (např. zůstat doma hodinu sám), může pro novorozence znamenat vážné ohrožení života.³⁵ Zpracování CNI vyžaduje hlubší znalost situace v rodině. Je důležité, aby pracovník, jenž CNI zpracovává, měl možnost mluvit opakovaně s rodiči a dítětem (podle věku) a pozorovat je v jejich domácím prostředí. Struktura dotazníku může být pro sociálního pracovníka též vodítkem, na co se v rozhovoru s rodičem zaměřit, na co být při konzultaci v rodině citlivý. CNI je schopen zhodnotit změny v rodičovské péči, ke kterým v průběhu práce s rodinou došlo. Vypracovává se na počátku spolupráce s rodinou a před ukončením.“³⁶

³⁴ Bechyňová, Konvičková 2008

³⁵ Trocmé, 1996 in Bechyňová, Konvičková 2008

³⁶ Bechyňová, Konvičková 2008, str. 43

3.3 Technika hodnocení funkčnosti rodiny podle Dotazníku funkčnosti rodiny

S velmi důležitou metodou hodnocení funkčnosti rodiny přišel přibližně v roce 1986 (rok první publikace této metody) Doc. Dunovský, který vypracoval pro potřeby praxe diagnostický nástroj hodnotící funkčnost rodiny sledovaného dítěte – tzv. Dotazník funkčnosti rodiny, Tento dotazník lze použít opakovaně, lze tak porovnávat situaci rodiny v různých časových etapách a různých životních úsecích. Pokud je v rodině více dětí, musí se šetření provádět pro každé dítě zvlášť, protože rodina může být jinak funkční ve vztahu ke každému dítěti .

Základem dotazníku je osm diagnostických kritérií,

- *Složení rodiny* rozlišuje rodinu úplnou, doplněnou, náhradní a družskou. Zaměřuje se pouze na vnější vyjádření, tedy zejména formální vztahy mezi manžely a jednotlivými členy rodiny (důležitá je přítomnost pouze dvou generací – rodič, dítě/děti, nikoli další příbuzenstvo)
- *Stabilita rodiny* se zaměřuje na vztahy vnitřní, především opět mezi rodiči. Rozlišuje rodinu pevnou, narušenou nebo rozvrácenou
- *Sociálně ekonomická situace rodiny* se opírá o položky jako je věk, rodinný stav, vzdělání, příjem a bydlení a jeho charakteristika, které se obodují, sečtou a opětně se převedou na jednoduchou škálu, ze které odečteme příslušné body
- *Osobnost rodičů*, kde se hodnotí jejich zdravotní i psychický stav, úroveň společenské adaptace
- *Sourozenci* – jejich počet, případně stupeň tělesného či duševního postižení a stupeň začlenění v rodině
- *Osobnost šetřeného dítěte*
- *Zájem rodičů o dítě*. Zde rozlišuje zájem opravdový až uspokojující, formální zájem, nadměrný zájem, nebo naopak nedostatečný zájem či až nenávisťný postoj.
- *Péče o dítě*, posuzujeme péči ze strany rodičů a to na škále velmi dobrá péče, uspokojivá péče (drobné chyby, které ale nenarušují vývoj dítěte), dostatečná péče (výraznější chyby, které zjevně poškozují vývoj dítěte, byť nejsou trvalého rázu) a špatná péče (závažné chyby, zjevně poškozující vývoj dítěte)

Tato kritéria jsou podle určitého klíče obodována a následně dle výsledného skóre zasazena do příslušného pásma funkčnosti rodiny³⁷.

- *Funkční rodina* je v podstatě intaktní, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových rodin je v běžné populaci většina, až 85 %.
- *Problémová rodina* je rodina, ve které se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Pro pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí představují tyto rodiny potřebu zvýšené pozornosti a sledování. V populaci se vyskytuje okolo 12 – 13 % problémových rodin.
- *Dysfunkční rodina* je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, a proto je nutno učinit řadu opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace rodiny. Toto pásmo je nejsvízelnější, protože jde o to, kam až podporovat takovou rodinu a od kdy se postavit v zájmu dítěte proti ní (např. zbavením rodičovských práv). Takové rodiny tvoří asi 2 %.
- *Afunkční rodina* poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná; jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit do rodiny náhradní, popř. není-li to možné, tak jinam. V populaci se vyskytuje asi 0,5 % takových rodin

³⁷ Kombinace Dunovský, 1986, a Dunovský a kol. 1999

4. Popis a analýza systému podpůrných služeb pro dysfunkční rodiny

Téma svého výzkumu jsem si shodou okolností vybrala v době, kdy se jím zabývala také rada Pardubického kraje, protože „systém sociálních služeb“ prochází největším změnou od roku 1989. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, účinný od 1. ledna 2008, přinesl novou terminologii, změnu systému financování, a zejména zcela nové vztahy mezi uživateli, poskytovateli a zadavateli sociální péče. Tato situace vyžaduje, aby kraj ve spolupráci se všemi účastníky systému a po diskusi se širokou veřejností definoval novou podobu sítě sociálních služeb a stanovil vizi jejího rozvoje“.³⁸

Kraj tak činí prostřednictvím Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb, který se zároveň stal klíčovým podkladem pro mou analýzu. „Tento plán byl vytvořen pro období 2008 – 2010 a jeho hlavním cílem je zajištění dostupnosti služeb na celém území. V praxi to znamená, že na základě podrobných analýz plán nastiňuje, jaké typy sociálních služeb v dané části kraje chybí (tam kraj nasměruje finanční prostředky), a kde naopak přebývají (zde se podpora kraje omezí).“³⁹

Mimo uvedeného Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb byly podkladem pro mou práci statistické ročenky vydávané Ministerstvem práce sociálních věcí České republiky a také informace, které mi poskytly jednotlivé organizace zaměřené na tuto problematiku.

Než uvedu výsledky vyplývající ze statistických údajů poskytnutých oddělením sociálně právní ochrany dítěte, které vypovídají o situaci dysfunkčních rodin v Pardubickém kraji v letech 2005 až 2007, chtěla bych ještě nastínit postup po zachycení případu, kdy už k ohrožení dítěte došlo. V tomto momentě je třeba zajistit, aby se toto už neopakovalo a aby důsledky ohrožení byly omezeny na minimum.

K tomu je potřeba zhodnotit celou situaci na základě materiálů získaných diagnostickým šetřením a je třeba rozhodnout, zda dítě zůstane stále v rodině, nebo již v rodině dále nezůstane a bude se hledat řešení jiné, lepší.

Rozhodnutí se může i změnit, a to pouze ze závažných důvodů, protože dítě nelze opakovaně odebírat a znovu vracet do rodiny. Proto by při hledání způsobu, jak efektivně ochránit dítě před poškozováním, měl být kladen důraz na prevenci

³⁸ Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Pardubického kraje, 2008 str.3

³⁹ Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Pardubického kraje, 2008 str.3

a hlavně by mělo docházet k interdisciplinárnímu řešení problému.

Profesor Matějček přirovnává tyto patologické sociální jevy k plovoucímu ledovci. Společnost vnímá a zachycuje pouze to, co je nad povrchem. Pod povrchem zůstává mohutnější vrstva potenciální patologie, která se aktivuje pouze za určitých podmínek. Patologické případy je třeba léčit, ale daleko důležitější je zabránit působení nežádoucích faktorů, vlivů, které mohou nové případy vyvolávat.⁴⁰

4.1 Shrnutí výsledků statistického sběru dat poskytnutých pracovníky odboru sociálně právní ochrany dítěte Pardubického kraje⁴¹:

Počet návštěv vykonaných v rodině pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dítěte v Pardubickém kraji za jednotlivá období

Rok 2005 -10245 návštěv

Rok 2006 -10665 návštěv

Rok 2007 -10508 návštěv

Evidenční údaje OSPOD – Návrhy podané k soudu nebo na policii

	2005	2006	2007
<u>Podané návrhy soudu na:</u>			
<i>omezení rodičovské zodpovědnosti</i>	1	0	0
<i>zbavení rodičovské zodpovědnosti</i>	6	3	12
<i>pozastavení rodičovské zodpovědnosti</i>	0	0	0
<i>napomenutí</i>	41	26	32
<i>dohled</i>	88	87	106
<i>nařízení ústavní výchovy</i>	60	63	67
<i>zrušení ústavní výchovy</i>	10	11	14
<u>Podněty podané policií na:</u>			
<i>zanedbání povinné výživy</i>	26	19	2
<i>ohrožení mravní výchovy mládeže</i>	21	12	14
<i>ublížení na zdraví</i>	1	1	5

⁴⁰ Provazník, 1998

⁴¹ Statistické ročenky vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky

Umíst'ování dětí a mladistvých do náhradní rodinné, ústavní a ochranné výchovy

	2005	2006	2007
<i>Do péče budoucích osvojitelů</i>	13	15	26
<i>Osvojení</i>	36	34	25
<i>Do péče jiných občanů než rodičů</i>	41	35	42
<i>Do ústavní výchovy</i>	100	109	114
<i>Do ochranné výchovy</i>	3	4	4
<i>Do péče budoucích pěstounů</i>	26	18	23
<i>Do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc</i>	0	11	6
<i>Neumístěné děti a mladiství</i>	0	5	0

Děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou umístěné v ústavních zařízeních

	2005	2006	2007
a) <u>Počet dětí s nařízenou ústavní výchovou</u>	357	361	470
Z toho ve sledovaném roce byla ukončena z důvodu:			
<i>návratu do původní rodiny</i>	20	19	37
<i>umístění do NRP</i>	19	23	18
<i>zletilosti</i>	31	27	64
b) <u>Počet dětí s uloženou ochrannou výchovou</u>	5	8	14
Z toho ve sledovaném roce byla ukončena z důvodu :			
<i>návratu do původní rodiny</i>	0	0	0
<i>umístění do NRP</i>	0	0	0
<i>zletilosti</i>	1	2	2

4.2 Vnitřní diference analýzy systému péče o dysfunkční rodiny

Ve své analýze naváží na teoretickou část a zaměřím se na dvě základní oblasti:

- rodina v krizi (krizová intervence, následná pomoc)
- rodiny dysfunkční (v dlouhodobé krizové situaci)

*Z literatury vyplývá, že nejčastějším projevem částečně nebo zcela nefunkční rodiny je zanedbávání dítěte. Za zanedbávání je obecně považován jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážné poškození vývoje dítěte, nebo ohrožuje jeho zdraví.*⁴²

Zanedbávání se rozlišuje v oblasti tělesné a v oblasti duševní.⁴³ Tělesné zanedbání se týká základních tělesných a biologických potřeb dítěte, duševní zanedbávání je pak značný deficit ve výchově (nejsou vytvářeny odpovídající podmínky pro rozvoj schopností a dovedností), a také v rozvoji chování a mravního jednání dítěte.

Psychické zanedbávání se týká především rozvoje poznávacích a emočních funkcí. Toto se projevuje už v nízkém věku, později pak následuje opoždění ve vývoji řeči a sociálních dovedností. Tyto děti zpravidla těžce nebo vůbec nenavazují vztahy s vrstevníky, jsou žárlivé a vynucují si pozornost, některé jsou vůči druhým dětem či lidem agresivní, pro jiné jsou charakteristickými projevy uzavřenost a pasivita. Děti si často hledají náhradu za neuspokojivé vztahy k lidem a kontakt s lidmi nahrazují závislostí na alkoholu, drogách nebo sexuálních aktivitách. V dospívání a v dospělosti mají problémy s uzavíráním přátelství, v manželství, špatně zvládají rodičovskou roli.

Zanedbané děti obvykle pochází z prostředí s nízkou socioekonomickou a kulturní úrovní, jde o rodiny často vykořeněné, rozvrácené. V současné době však vážné nebezpečí představuje zanedbávání dětí ve zdánlivě dobrých a úplných rodinách, které mají vysokou životní a kulturní úroveň a požívají dobrou pověst.⁴⁴ Je to zejména tam, kde profesionálně angažovaní rodiče nemají na dítě čas nebo kde jde o dítě nechtěné. Převážně se tento nedostatek pozorností a projevů lásky nahrazuje nadbytkem hraček, peněz. Dítě je odkládáno předčasně a na dlouhé hodiny do jeslí a mateřských škol, později je doma ponecháváno samotného u televize a videa. Často je takové dítě posíláno na dlouhé pobyty k příbuzným či známým, do různých ozdravoven, táborů nebo léčeben. Řada dětí a dospívajících, kteří vykazují

⁴² Provazník 1998

⁴³ Srovnej : Provazník 1998 s Šulová 2007 s Dunovský, Dytrych, Matějček 1995

⁴⁴ Matějček, 2003

poruchy chování, horší prospěch, poruchy sociálních vztahů a tendence k alkoholové a drogové závislosti jsou děti takto deprivované zejména v útlém věku. Další příčinou dysfunkce rodiny je *krize mezi dítětem a rodiči*, nebo *krize mezi rodiči dítěte*, které se buď stává jakousi loutkou v rukou rodičů – jeden ho využívá proti druhému, bývá jen bezmocným svědkem jejich šarvátek nebo vzájemného napadání, ať už slovního, nebo fyzického.

Ať už je příčina krize či dysfunkce v rodině jakákoliv, rodina by měla mít k dispozici možnosti, jak svou situaci řešit.

Já se pokusím v této části specifikovat možnosti, které tyto rodiny mají v Pardubickém kraji.

4.3 Informace o poskytovaných službách v Pardubickém kraji:

A. Sociálně aktivizační programy pro rodiny jsou terénní nebo ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami nebo bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje. S tím souvisí i podpora zavedení individuální terénní práce v rodinách (v rámci sanace – nápravy selhávajících rodin)

Zjištěná zařízení, která poskytují sociálně aktivizační programy pro rodiny:

Pardubice:

- Středisko rané péče v Pardubicích, o. s.

Adresa: Bělehradská 389, Pardubice

Web : www.ranapece-pce.cz

Sdružení pro ranou péči v Pardubicích je občanské sdružení rodičů a přátel dětí se zdravotním postižením. Zabývá se podporou vývoje dítěte se zdravotním postižením a podporou jeho rodiny. Sdružení je zřizovatelem Střediska rané péče v Pardubicích.

Posláním sdružení je podpora rodiny a podpora vývoje dítěte od narození do 7 let věku s ohroženým vývojem nebo tělesným, mentálním či kombinovaným postižením prostřednictvím rozsáhlého komplexu činností (podpora vývoje dítěte a podpora rodiny dítěte se zdravotním postižením, napomáhání při realizaci práva na vzdělání a výchovu dětí se zdravotním postižením, vytváření podmínek pro integraci těchto dětí i jejich rodin do společnosti, spolupráce s organizacemi

zabývajícími se péčí o děti se zdravotním postižením, zlepšením informovanosti širší veřejnosti o problematice péče o děti se zdravotním postižením – pořádání seminářů, přednášek, školení, vydávání článků apod.)⁴⁵

Chrudim:

➤ Amalthea, o.s.

Adresa: Městský park 274, Chrudim IV

Web : www.amalthea.pardubice.cz

Posláním sdružení je poskytovat odborné dostupné, kvalitní, různorodé a kontinuální služby podporující rozvoj péče o rodinu a dítě, a to v rozsahu celého Pardubického kraje. Od ledna 2004 poskytuje sociální služby pěstounským rodinám, zejména dětem v pěstounských rodinách, rodičům-pěstounům a žadatelům o náhradní rodinnou péči. Za tímto účelem provozuje Centrum náhradní rodinné péče působící na území celého Pardubického kraje, které bylo registrováno v červnu 2007 v kategorii sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Do stejné kategorie služeb spadá i nový program Sanace rodiny, který v r. 2007 prošel plánovacím procesem a v současné době se již realizuje. Tento projekt je zaměřen na poskytování služeb rodinám, které mají dítě umístěné v ústavní péči a rodinám, které jsou ústavní výchovou dětí ohroženy.

Cíle občanského sdružení

- prostřednictvím osvětové, informační a vzdělávací činnosti rozvíjet a podporovat soc. služby v oblasti péče o rodinu a dítě
- iniciovat spolupráci a komunikaci se státními i nestátními institucemi a hledat možnosti zvyšování kvality péče o rodinu a dítě
- zvyšovat podíl náhradní rodinné péče v systému služeb pro děti bez rodinného zázemí
- poskytovat podporu rodinám a jedincům v obtížné životní situaci
- vytvořit nabídku dostupných služeb v oblasti náhradní rodinné péče jako kontinuální podpůrný systém⁴⁶

⁴⁵ www.ranapece-pce.cz

⁴⁶ www.amalthea.pardubice.cz

Svitavy :

➤ Děti patří domů

Adresa sídla: Višňovka 185, Řitka

Adresa pobočky: Hradec nad Svitavou 393, okr. Svitavy

Web: www.detipatridomu.cz

Sdružení bylo založeno zkušenými pěstounkami a jeho členy jsou také odborníci na problematiku náhradní rodinné péče (speciální pedagog, psycholog). Sdružení disponuje také kontakty na odborníky souvisejících oborů (např. dětský lékař, psychologie, práva a sociální práce), tudíž mohou dohledat odpovídající podporu v závislosti na konkrétní rodině.

Posláním sdružení je přispět ke snižování počtu dětí v ústavech podporou rozvoje a zkvalitňování náhradní rodinné péče a ochrana práv, zájmů a potřeb dětí.

Základní cíle jsou:

- Zvyšování odpovědnosti a sebevědomí rodičů.
- Propojení stávajícího systému služeb pro rodinu a dítě.
- U dětí, jejichž biologická rodina selhala, apelovat na rychlé umístění do náhradní rodinné péče.
- Spolupráce s ostatními neziskovými organizacemi a státní správou, propojení stávajících struktur.

Stanovených cílů chce sdružení dosáhnout dvěma způsoby – poradenskou službou a projektem svépomocných skupin. Služba poradenství pro náhradní rodiny je součástí a doplňkem dvou základních projektů sdružení, kterými jsou projekt Labyrint (hostitelská péče) a Respitní péče. Projekt svépomocných skupin vznikl protože řada dětí s nařízenou ústavní výchovou nemá šanci k návratu do své původní rodiny, a je proto žádoucí nalézt pro ně rodinu náhradní. Malé děti v kojeneckém a batolecím věku jsou umisťovány přednostně do adopce, ty starší, etnicky odlišné, a děti s nejrůznějšími vývojovými odchylkami potom do pěstounské péče. Přestože je léčebná síla rodinného prostředí významná, potýkají se lidé pečující o děti s následky ústavní deprivace s mnoha specifickými problémy, kterým mohou nejlépe rozumět zase jen lidé s obdobnými zkušenostmi.⁴⁷

⁴⁷ www.detipatridomu.cz

Ústí nad Orlicí :

➤ Rodinné centrum Srdíčko

Adresa : Mistra Jana Kociana 53, Ústí nad Orlicí

Web: <http://www.rcsrdicko.estranky.cz>

Cílem činnosti sdružení je prevence sociálně patologických jevů v rodině formou výchovných, vzdělávacích a zábavných kroužků pro předškolní děti ; seminářů, kurzů a workshopů pro rodiče a prarodiče ; zábavných a kulturních programů ; klubové činnosti, táborů a víkendových akcí pro předškolní děti i školní mládež ; programy pro integraci dětí z menšinových skupin (postižených, Romů, cizinců,...) Na veškerých aktivitách se podílejí dobrovolníci z řad občanského sdružení i z řad rodičů, zároveň však je realizace aktivit pod dohledem zkušených odborníků. V dopoledních i odpoledních hodinách jsou pořádány aktivity pro rodiče, např. kurzy komunikace v manželství, debatní večery, semináře, výtvarné dílny, výuka jazyků, základů práce na počítači atd, během kterých je poskytnuto hlídání dětí účastníků. Centrum se tedy nezaměřuje jen na děti nebo na matky, ale na celou rodinu, protože disponuje možností poradenství ve věci partnerských a rodinných vztahů a poskytne i odbornou pomoc při výchově a vzdělávání dětí. Děti zde najdou veškeré potřebné pomůcky a vybavení pro realizaci dostupných zájmových a vzdělávacích činností, přičemž důraz je kladen na individuální podporu rozumového a tělesného vývoje dítěte.⁴⁸

Jablonné nad Orlicí:

➤ Rodinné centrum Jablíčko

Adresa: A. Hanuše 85, Jablonné nad Orlicí

Web: www.rcjablicko.estranky.cz

Účelem sdružení je poskytnout prostor, kde se mohou rodiče, kteří mají malé děti společně s nimi scházet, hrát si, diskutovat a něco se vzájemně naučit.

Cílem sdružení je začleňovat rodiče, kteří celodenně pečují o malé děti, do společenského života, poskytovat jim společenství, solidaritu, výměnu zkušeností a poradenství o správné výchově dětí a mládeže ; pořádat programy pro využití volného času rodin s dětmi, a to kreativní, sportovní, vzdělávací programy, apod. ; přispívat k rozvoji občanské společnosti, posilovat hodnoty rodiny a úlohu

⁴⁸ <http://www.rcsrdicko.estranky.cz>

rodičů ve výchově dětí a mládeže; podporovat právní ochranu rodiny, mateřství, rovných příležitostí mužů a žen; otevřenost všem etnikům, různým sociálním vrstvám a generacím; vzdělávání členů v oblasti pedagogiky volného času; spolupráce s obcí, státními i nestátními organizacemi k zajištění činnosti sdružení; vytvoření a provoz vhodných prostor pro setkávání členů a příznivců sdružení.⁴⁹

B. Domy na půl cesty poskytují pobytové služby pro mladé dospělé do věku 26 let, opouštějící po dovršení zletilosti školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Domy jsou v případě potřeby otevřené i mladým lidem přicházejících z dysfunkčního rodinného prostředí.

Rozložení domů na půli cesty

➤ Centrum J.J. Pestalozziho, ops

Adresa sídla o.p.s.: Štěpánkova 108, Chrudim

Adresy Domu na půli cesty: Riegrova 356-7, Hrochův Týnec

Web: www.pestalozzi.cz

Tato obecně prospěšná společnost má několik poboček v *Chrudimi, Havlíčkově Brodě* (v době poslední aktualizace práce, k 29.březnu 2009, bylo fungování této pobočky pozastaveno z důvodu neobdržení ze státního rozpočtu), *Pardubicích, Hrochově Týnci*, a zabývá se poskytováním poradenské, vzdělávací a sociální služby ohroženým a znevýhodněným skupinám obyvatel. Kromě domu na půli cesty poskytuje také komplexní péči o oběti domácího násilí, krizové centrum, nízkoprahové centrum a poradnu pro děti a mládež. Centrum J.J.Pestalozziho za dobu své existence pomohlo prostřednictvím svých projektů vyřešit problémy a strádání mnoha dětem a mladým lidem.

Cílem všech poskytovaných služeb je řešení akutní krizové situace dětí a mladých lidí v regionu, integrace dlouhodobě institucionalizovaných klientů zpět do společnosti, vytvoření záchranné sítě s nabídkou víceúrovňového systému sociální pomoci pro oběti domácího násilí, právní pomoc všem cílovým klientům a prevence sociálně patologických jevů.⁵⁰

⁴⁹ www.rcjablicko.estranky.cz

⁵⁰ www.pestalozzi.cz

Pardubice

➤ SKP Centrum

Adresa: Dům na půli cesty , Jungmannova 2550, Pardubice

Web: www.skp-centrum.cz/pobytove-sluzby/dum-na-puli-cesty

Náplní obecně prospěšné společnosti SKP-CENTRUM je pomáhat vstát osobám v tísní a osobám ohroženým sociálním vyloučením: seniorům, zdravotně postiženým, lidem v krizi a bez přístřeší, obětem domácího násilí, dětem a mladým dospělým bez fungujícího rodinného zázemí, příslušníkům minorit. Provozuje pro ně efektivní a vzájemně provázaný systém sociálních služeb.

Posláním Domu na půli cesty, které SKP Centrum provozuje, je napomáhat změnám v chování a postojích mladých lidí, kteří se ocitli v obtížné životní situaci tak, aby dokázali lépe uspět v samostatném životě. Tato služba je určena mladým lidem ve věku 17 - 26 let v obtížné životní situaci, bez rodinného zázemí nebo s patologickým rodinným zázemím, nebo kteří odchází ze zařízení ústavní péče. Je jim zde poskytnuto dočasné ubytování, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí, sociální trénink, zaměřený na rozvoj psychosociálních dovedností s cílem postupného zapojování do samostatného běžného života.⁵¹

Žamberk

➤ Dům na půli cesty

Adresa: Sadová 1475, Žamberk

Web: www.pohoda.org

Občanské sdružení CEMA Žamberk jako poskytovatel pobytové služby napomáhá v Domě na půli cesty mladým lidem ve věku od 18 do 26 let, kteří opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, náhradní rodinou péči nebo rodinu. Napomáhá poskytnutím ubytováním, základním poradenstvím a dalšími činnostmi tak, aby se mohli postupně začlenit do „běžného života“.

Cílem zařízení je

- poskytnout uživatelům ubytování na přechodnou dobu
- pomoc při řešení nepříznivé sociální situace

⁵¹ www.skp-centrum.cz/pobytove-sluzby/dum-na-puli-cesty

- napomáhat postupnému začleňování do „běžného života“
- pomoc při postupnému vytváření pracovních a sociálních návyků
- navázání nebo upevnění kontaktu s rodinou a blízkými⁵²

Květná u Poličky

- Dům na půli cesty Květná zahrada

Adresa: Květná 40, Polička

Web: <http://oskvetnazahrada.blog.cz>

Občanské sdružení Květná Zahrada provozuje od července 2005 Dům na půli cesty v Květné. Pomáhá zejména mladým lidem z Pardubického kraje, zejména pak okresu Svitavy. Dům na půli cesty má prostorové i personální kapacity pro zřízení komunitního centra pro děti a mladé lidi z obce Květná. Bohužel, to co chybí není chuť lidí do práce ani provozní prostředky, které již zajištěné ze zdrojů partnerských měst a MPSV. Alfou a omegou úspěchu tohoto projektu jsou v tuto chvíli finanční prostředky na rekonstrukci prostor, kde bude komunitní centrum fungovat.⁵³

C. Manželská a rodinná poradna organizuje a poskytuje psycho-sociální služby občanům, kteří se dostali do obtížných životních situací a mají problémy v osobních, partnerských, rodinných a mezilidských vztazích.

- Soukromé poradny
- Centrum psycho-sociální pomoci, Rodinná a manželská poradna pro Pardubický kraj

Web: www.rmporadna.cz

Adresa centrálního pracoviště: Artura Krause 1995, Pardubice

Adresy jednotlivých pracovišť: Školní 11, Chrudim 2

Purkyňova 14, Svitavy

Na Pláni 1343, Ústí nad Orlicí

⁵² www.pohoda.org

⁵³ <http://oskvetnazahrada.blog.cz>

Cílem je poskytnout klientům (partnerům, snoubencům, manželům, rodinám a jednotlivcům), kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci nebo nepříznivé životní poměry, psychologické poradenství, poradenské, psychoterapeutické a sociálně – právní služby. V důvěrném a bezpečném prostředí pomoci klientům při hledání vlastního reálného řešení tak, aby byli schopni porozumět své situaci a našli řešení těžkostí partnerského, rodinného soužití a mezilidských vztahů vůbec. Poradna dále zajišťuje psychologické posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči, jejich odbornou přípravu před přijetím dítěte do rodiny a poradenskou pomoc po přijetí dítěte do rodiny.

Rozsah a forma pomoci a podpory vychází z individuálně určených potřeb osob, působí na osoby aktivně, podporuje rozvoj jejich samostatnosti, motivuje je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé situace, a posiluje jejich sociální začleňování.⁵⁴

D. Telefonická (internetová) krizová pomoc je soubor metod a technik krizové práce s klientem, založený na jednorázovém nebo opakovaném telefonickém (internetovém) kontaktu s pracovištěm, které se deklaruje jako pracoviště telefonické (internetové) krizové intervence. Takový kontakt je nezávazný, pod kontrolou ho má klient – může kontakt kdykoli svobodně přerušit.

Dosažitelnost tohoto způsobu pomoci

Celonárodní krizové linky

- Linka bezpečí

Telefonní číslo: 116 111 (dříve známá pod tel. číslem 800 1 55555)

Linka bezpečí pomáhá dětem a dospívajícím řešit těžké životní situace. Slouží především těm, kteří si nevědí rady se svými problémy, cítí se ohroženi, osamělí, zrazení, zmatení a z nejrůznějších důvodů se nechtějí nebo nemohou svěřit někomu ze svého okolí. Přesto však potřebují pochopení, podporu, důvěru a zároveň kvalifikovanou radu a pomoc. Dětem a mladistvým je dáván dostatečný prostor k tomu, aby mohli hovořit s konzultantem o své situaci a dospět společně k nějakému možnému řešení.⁵⁵

⁵⁴ www.rmporadna.cz

⁵⁵ <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=194>

Nejčastěji se na Linku bezpečí se svými problémy dovolávají děti ve věku 12–16 let. Děvčata se v r. 2008 nejčastěji svěřovala s problémy ohledně vztahů s kamarády, seznamování, rozchod, gravidita, konfliktní vztah, posmívání, strach z reakce rodičů, tělesné týrání, šikana ve škole. Kluky nejčastěji trápily vztahy s kamarády, seznamování, šikana ve škole, posmívání, rodinná témata (strach a obavy z reakce rodičů, přehnaná přísnost rodičů, tělesné týrání, rozchod, strach z reakce rodičů), školní problémy, šikana mimo školu.

Jak je vidět do první desítky nejčastějších problémů se dostávají vážná témata tělesného týrání a také se v první desítce objevuje více témat šikany než v předchozích letech.⁵⁶

➤ Rodičovská linka

Telefonní číslo: 840 111 234

Rodičovská linka poskytuje telefonickou krizovou intervenci a poradenství především rodičům, prarodičům a ostatním členům rodiny z celé České republiky. Nabízí jim pomoc v krizové situaci, která se týká jejich dětí. V případě problémů v rodinných vztazích zajišťuje služby v podobě výchovného, rodinného a sociálně-právního poradenství. Zároveň nabízí výchovné poradenství pro pedagogy mateřských, základních a středních škol. Své služby poskytuje výhradně po telefonu a ctí zásadu anonymity klienta - pokud klienti sami nechtějí, nemusejí sdělovat své osobní údaje.

Na Rodičovskou linku se převážně obracejí klienti, jejichž děti mají problémy s učením, záškoláctvím, agresivitou, lhaním, zneužíváním návykových látek, trestnou činností apod; kteří se nacházejí v obtížné životní situaci, jako je např. rozvod, úmrtí člena rodiny, útěk dítěte z domova apod.; jejichž děti mají psychické a osobnostní problémy, jako je např. zvýšená úzkostnost, nespavost, problémy v kontaktu s vrstevníky apod.; jejichž děti se staly obětí šikany či mají jiné školní problémy; poměrně často také kontaktují Rodičovskou linku občané s dotazem, jak mají postupovat v případě, že mají podezření na týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte ve svém okolí.

⁵⁶ <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=225>

Chrudim

- Telefonická krizová pomoc

Telefonní číslo : 469 623 899

Zaměřuje se na ohrožené děti.

Ústí nad Orlicí

- Kontakt

Telefonní číslo: 465 52 42 52

Klientela není specifikována, kontaktovat tuto linku mohou lidé v jakékoliv situaci.

Pardubice

- Krizová linka o.s. Prométheus

e-mailová adresa: sdruzeni.prometheus@centrum.cz

Web: www.linkaduvery-pardubice.cz

Nabízí kontakt lidem v krizové nebo jinak obtížné životní situaci prostřednictvím e-mailu, chatu nebo dopisu.

E. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují anonymní ambulantní nebo terénní služby dětem ve věku od 6 – 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy (potenciálně rizikovní jedinci). Je třeba ujednotit charakter této služby do podoby preventivně sociální, aby zařízení nefungovala jen jako otevřené kluby, které nabízí volnočasové aktivity. Do budoucna by bylo vhodné motivovat všechna nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, aby získala akreditaci u České asociace streetwork jako garanci profesionality a kvality.

Rozmístění nízkoprahových zařízení pro děti a mládež

Pardubice

- Free klub SKP-Centrum

Adresa: Jungmannova 2550, Pardubice

Web: www.skp-centrum.cz/ambulantni-sluzby/nizkoprahove-zarizeni-pro-deti-a-mladez-free-klub-pardubice

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, poskytuje bezpečný prostor pro smysluplné trávení času, informace, odbornou pomoc a předchází tak jejich sociálnímu vyloučení.

➤ Darjav

Adresa: Husova 1119, Pardubice

Web: <http://darjav.webgarden.cz>

Tato organizace je zaměřena na romskou komunitu, pracuje převážně v lokalitě Husovy ulice v Pardubicích, kde provozuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a poskytuje terénní ambulantní sociální služby . Pomáhá klientům při vyhledávání pracovních příležitostí, poskytuje pomoc při řešení bytové a sociální problematiky, poradenství, pomoc a asistence při řešení nepříznivých životních situací.

Chrudim

➤ Šance pro tebe

Adresa: Štěpánkova 92, Chrudim

Web: www.chance.chrudim.cz

Hlavním cílem Šance pro Tebe je podporovat seberealizaci jednotlivců i skupin pro rozvoj otevřené a tvořivé místní komunity. K realizaci svého poslání vykonává sdružení zejména pomáhající a podpůrné aktivity pro děti, mládež, mladé dospělé a skupiny ohrožené sociálním vyloučením, aktivační, motivační a expertní činnosti ve prospěch cílových skupin a komunity, činnosti v oblastech podporujících rozvoj komunity, zejména dobrovolnictví, formální i neformální vzdělávání včetně vlastní lektorské činnosti a rozvoj spolupráce na všech úrovních, včetně mezinárodní společenské a kulturní činnosti včetně produkce veřejných akcí, vydavatelských a nakladatelských aktivit, marketingu a reklamy s tím spojené.

Přelouč

➤ Charita Přelouč – Jakub klub

Adresa: Orlovna, Českobratrská 90, Přelouč

Web: www.charitaprelouc.cz/jakub-klub-uvod.htm

Toto zařízení nabízí různé volnočasové aktivity - sportovní, výtvarné, hudební či rukodělné, přičemž poskytuje všechny potřebné pomůcky (knížky, stolní hry,

počítač včetně internetu). Klientům se zde nabízí i pomoc při vypracování domácích úkolů i nápravy lehkých mozkových dysfunkcí. Pořádají se zde besedy na různá témata a pravidelné společenské akce. Vzhledem k tomu, že se jedná o charitativní sdružení jsou všechny služby poskytovány zdarma.

Vendolí u Svitav

➤ Bonanza

Adresa: Vendolí 308, Vendolí

Web: www.bonanza.tym.cz

Občanské sdružení Bonanza je nezisková organizace, jejíž činnost a poslání je zaměřena na provozování jezdeckého sportu a na prevenci kriminality.

Základním cílem je pracovat s dětmi a naplnit jim jejich volný čas. Metody práce s dětmi jsou založeny na terapeutickém základě pracujícím na vztahu člověka a koně.

Letohrad

➤ Pod střechou

Adresa: Taušlova 714, Letohrad

Web: <http://uo.caritas.cz>

Svou prací se snaží minimalizovat negativní dopady rizikového chování a jednání dětí a mládeže, jež působí na ně i na celou společnost, proto nabízí dětem a mládeži vhodné alternativy trávení volného času, přičemž umožňuje klientům vlastní seberealizaci. Snaží se také zvyšovat obecné povědomí o této problematice.

4.4 SWOT analýza služeb zaměřených na podporu rodiny

SWOT analýza je komplexní metoda kvalitativního hodnocení fungování určitého projektu pomocí čtyř souborů – Strengths (přednosti, silné stránky), Weaknesses (nedostatky, slabé stránky), Opportunities (příležitosti), Threat (hrozby). Rozborem vzájemného vztahu jednotlivých faktorů silných a slabých stránek na jedné straně vůči příležitostem a nebezpečím na straně druhé lze získat nové kvalitativní informace, které charakterizují a hodnotí úroveň jejich vzájemného střetu. Tato metoda se tedy jeví jako nejvhodnější.⁵⁷

Silné stránky

- Možnost a ochota poskytovatelů podílet se a spolupracovat na tvorbě plánu rozvoje sociálních služeb v Pardubickém kraji
- Počínající (někde rozvinuté) partnerství mezi organizacemi (spolupráce na společných projektech)
- Sociální pracovníce při obecních úřadech (v rámci oddělení sociálně právní ochrany)

Slabé stránky

- Absence komunitních plánů (neexistence analýz potřeb uživatelů a veřejnosti v některých částech Pardubického kraje)
- Nekoncepčnost, duplicitní péče o klienta
- Nedostatečný informační systém o službách a komunikace mezi poskytovateli, návaznost služeb
- Ne všechna nízkoprahová zařízení pro děti a mládež pracují se starší klientelou (14-18 let), přičemž některá zařízení fungují pouze jako volnočasové otevřené kluby
- Nízká informovanost veřejnosti o možnostech sanace rodiny, oddělení sociálně právní ochrany dítěte a centra pro sanaci rodiny fungují stále jako „strašák“

⁵⁷ Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Pardubického kraje

Příležitosti

- Navození spolupráce – partnerství mezi poskytovateli při získávání finančních prostředků
- Propojení a spolupráce s pedagogicko-psychologickými poradnami (poskytují i individuální pomoc rodině v krizi, obětem násilí apod.)
- Zlepšení mezirezortní spolupráce (školství, zdravotnictví, sociální sféra)
- Zúžení profilu skupiny na oblast sociálně právní ochrany dětí a mládeže
- Vydefinování potřeb – důraz na kvalitu a výstupy z komunitních plánů obcí
- Evropské sociální fondy skýtají možnost financování chybějících služeb
- Zkvalitnění přístupu k informacím
- Rostoucí poptávka a zájem po službách

Hrozby

- Absence funkční sítě sociálních služeb (nerovnoměrné rozložení v kraji – malá města nejsou pokrytá službami)
- Nedostatek kvalifikované pracovní síly (nevyhovující legislativa stanovuje vysoké kvalifikační požadavky na pracovníky - nemožnost využití absolventů např. kulturní antropologie).
- Nekoncepčně vytvářená síť služeb pro rodiny s dětmi (část spadá pod resort školství, část pod sociální, část pod zdravotnictví)
- Nedostatek financí na služby
- Absence case managementu (řízení případové práce – prevence nesystémovosti a duplicity služeb)

4.5 Výstup analýzy dat

Mé konečné zhodnocení sociálních služeb se shoduje s výsledkem, ke kterému dospěla rada Pardubického kraje .Sociální služby v oblasti péče o rodinu a dítě jsou v Pardubickém kraji rozmístěny nerovnoměrně. Propojenost a návaznost služeb je nedostatečná, stejně tak informovanost (jak mezi poskytovateli, tak uživateli a veřejností). Služby pro děti, mládež a rodinu se poskytují mnohdy nesystémově, což primárně pramení z faktu, že spadají do více rezortů (sociálního, zdravotního, školství), které spolu poté nespolupracují. Také spolupráce mezi jednotlivými subjekty nefunguje jak by měla. Případ mnohdy řeší odborníci z různých institucí nezávisle na sobě. Měly by se utvářet týmy v čele s klíčovým pracovníkem, který koordinuje počáteční i následnou péči za účasti ostatních jednotlivců a institucí, kteří jsou s dětmi a mládeží v každodenním styku a kteří do výchovy nějak zasahují (s rodiči, pedagogy, v některých případech s pracovníky z dětských domovů, se školskými zařízeními, např. střediskem výchovné péče, pedagogicko-psychologickou poradnou, s orgánem sociálně právní ochrany dětí, specialisty z oboru psychologie, psychiatrie aj.)

4.6 Návrh na podporu rozvoje sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi

Stručný popis cílové skupiny:

- Rodiny s dětmi žijící v dlouhodobé krizové situaci, kde je ohrožen zdravý vývoj dítěte

Stručný popis návrhu opatření:

- Rozvoj terénní práce v dysfunkčních rodinách (v jejich přirozeném prostředí)
- Včasné odhalení závažných problémů (prevence odebírání dětí do ústavní výchovy) a úzká spolupráce s ostatními subjekty péče o rodinu a dítě (s orgánem sociálně právní ochrany dětí, školou, lékařem...)

Předpokládané dopady:

- Dohled nad rodinami, zvyšování sociálních dovedností, pomoc při výchově
- Individuální pomoc dysfunkčním rodinám v jejich sociálním prostředí jako prevence jejich selhávání

Předpokládané výstupy tohoto návrhu:

- Rozvoj návazných terénních aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi

Závěr

Když jsem se v průběhu tvorby této práce hlouběji zabývala problematikou dysfunkčních rodin, došla jsem k názoru, že ačkoli se to na první pohled nemusí jevit, postoj k této problematice se vyvíjí tím správným směrem.

Přestáváme zbytečně a bezmyšlenkovitě odebírat děti z rodin, a konečně se zabýváme zkoumáním metod a způsobů, jak s rodinou pracovat.

Ještě by se výhledově mohla zlepšit spolupráce mezi jednotlivými činiteli v oblasti zaměřené na pomoc rodině (například zlepšení státní legislativy, úrovně komunikace mezi pracovníky oddělení sociálně právní ochrany dětí a rodinou, nebo mezi neziskovými organizacemi a pracovníky sociálně právní ochrany dětí), protože dosud je tato spolupráce místy velmi špatná.

Také jsem byla překvapena nezájmem ze strany úředníků jednotlivých lokalit, mnozí na mou prosbu o poskytnutí dat nereagovali vůbec, někteří mě odkázali na internetové stránky, kde sice data byla, ale ne ta, která by pro mou práci byla důležitá, často mě odkazovali na jinou osobu, a ta hrstka vstřícných lidí, kteří mi byli ochotni relevantní data poskytnout mi bez těch ostatních příliš ku prospěchu nebyla.

Na druhou stranu jsem si při vyhledávání a sběru podkladů pro tuto práci osvojila řadu nových zkušeností, a získala přehled o řadě souvislostí, proto mi práce byla velkým osobním přínosem

Použitá literatura a prameny

Bechyňová, V, Konvičková, M. *Sanace rodiny : sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha : Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-392-5

Dunovský, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicem, 1986, ISBN nevedeno

Dunovský, J, Dytrych, Z., Matějček, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada Publishing, 1995 ISBN 80-7169-192-5

Hrušáková, M. *Dítě, rodina a stát*. Brno: Masarykova univerzita, 1993 ISBN 80-210-0694-3

Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998 ISBN 1081-114-1998

Klégrová, A., Zelená, M. *Podpora rodiny* [online]. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006 [cit. 2009-02-20] dostupné z WWW: <<http://www.viod.cz/editor/assets/download/podpora.pdf>> ISBN 80-86991-67-9

Kraus, B, Poláčková, M. *Člověk prostředí výchova*. Brno: Paido, 2001 ISBN: 80-7315-004-2

Kraus, B, *Základy sociální pedagogiky* Praha : Portál, 2008 ISBN 978-80-7367-383-3

Krausová, I., Novotná, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Aspi, 2006 ISBN 80-7357-214-1

Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003 ISBN: 80-7178-549-0

Matějček, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte : dětská závist : žárlivost,*

nevěra a rozvod : nový partner v rodině, nevlastní sourozenci : vzpomínky z dětství.Praha : Grada Publishing, 2002. ISBN: 80-247-0332-7

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.*Národní zpráva o rodině – zkrácená verze*[online].Praha: MPSV,2004 [cit.2009-01-16]dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf>ISBN neuváděno

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2005. [online].Praha: MPSV,2006[cit.2009-01-26]Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3869> >ISBN neuváděno

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2006. [online].Praha: MPSV,2007[cit.2009-01-26]Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3869> >ISBN 978-80-86878-54-6

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2007. [online].Praha: MPSV,2008[cit.2009-01-26]Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3869> >ISBN 978-80-86878-83-6

Pardubický kraj,*Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Pardubického kraje 2008 -2010*[online]Pardubice,2007[cit.2009-02-26]Dostupné z WWW: <<http://www.pardubickykraj.cz/document.asp?thema=3788&category=>> ISBN neuváděno

Provazník,K.*Manuál prevence v lékařské praxi*[online].Praha:Státní zdravotní ústav,1998 [cit.2009-01-14]dostupné z WWW: <https://www.zdravcentra.cz/cps/rde/xchg/zc/x sl/3141_1335.html>ISBN neuváděno

Rektořík,J.*Organizace neziskového sektoru*.Brno:Ekopress, 2001 ISBN 80-86119-41-6

Staněk,M.*Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice*[online].Praha:Nadace Sirius,2008 [cit.2009-02-20]dostupné z WWW:

<http://text.nadacesirius.cz/static/userfiles/File/Brozura_Sirius_A5_nahled.pdf>
ISBN902847-0-8

Sobotková, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001 ISBN 80-7178-559-8

Šulová L, Partnerské vztahy, manželství a rodičovství in Sborník z kongresu Pardubice 2007. [online] [cit. 2008-12-25] dostupné z WWW: <
<http://www.planovanirodiny.cz/search.php?rsvelikost=nv&rstext=all-phpRS-all&rstema=66&stromhmenu=0&urpod=1>> ISBN neuvedeno

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů (upravuje všechny formy NRP)

Zdroje pro získání statistických dat

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. [online] [cit. 2009-02-07] přístupné z <http://www.uzis.cz/>

Ústav pro informace ve vzdělávání [online] [cit. 2009-02-07] přístupné z: <http://www.delta.uiv.cz>

